

THE CONTRACT OF AGENCY

Assist. Prof. Anna Nikolova, PhD

Department of Private Law, Faculty of Law

University of Ruse, Bulgaria

E-mail: anikolova@uni-ruse.bg

Abstract: *Among shipping services, the contract of agency is of great importance. In practice, the shipping agent is the one, who carries out all the accompanying activities in the area of a particular port. The legal framework for contract of agency is contained in Chapter IX, Section I of the Merchant Shipping Code. The report, by analyzing the rights and obligations of the parties, distinguishes the figure of ship agent from shipbroker and ship manager.*

Keywords: *agency contract, ship agent, ship management, ship broker.*

JEL Codes: *L10, L11*

През XIX век за първи път се използва автоматичното параходно витло, което постави началото на процес, стремглаво продължил и през миналия век, на бурно развитие на търговското корабоплаване. Това доведе до появата на редица други, съпътстващи превоза, дейности, които също получиха своята нормативна уредба. Правното средство за предоставяне на обичайни за корабоплаването услуги в район на дадено пристанище е договор за агентирание. В доклада се разглеждат правата и задълженията на страните по договора за агентирание, както и се прави необходимото разграничение между фигурите на агента, брокера и корабния мениджър.

За пълнота на изложението е нужно да се посочи, че още в отменения Закон за търговско корабоплаване, както и в Правилника за параходните агенти се е съдържала, макар е непълно според доктрината, правна регламентация на параходния агент. Към онзи период такава уредба е липсвала в законодателствата на Германия, Италия, Франция²⁴¹.

В указа за търговското корабоплаване няма детайлна уредба на договора за агентирание с изключение на чл.91 от последния, който овластява министъра на транспорта да издаде съответен правилник.

Съвременната уредба на договора за агентирание се съдържа в раздел първи на глава девета от Кодекса на търговското корабоплаване (КТК) чл.чл222-225. Съгласно легалното определение, което кодексът дава, с договора за агентирание корабният агент се задължава срещу възнаграждение да извършва от името и за сметка на корабоприетеля обичайни услуги, свързани с корабоплаването.

Следователно страните по договора са корабоприетелят и корабният агент. Корабоприетел по смисъла на чл.9, ал.3 КТК е всяко лице, което експлоатира кораба от свое име независимо от това, дали е собственик на кораба или го ползва на друго законно основание. Корабособственик според §1а, т.24 от ДР на КТК е собственик на плавателно средство, посочен като такъв в регистъра на корабите. Като титуляр на правото на собственост последният определя дали лично да експлоатира кораба като го използва за превоз, риболов или друга стопанска дейност (за понтон, за бункероване, за плаващ ресторант и др.) или да предостави ползването на кораба (неговата експлоатация) на друго лице въз основа на договор за наем, лизинг или на друго законно основание. Тъй като корабите могат да се използват не за само за превоз, но и за други цели, не може да се постави знак на равенство между корабоприетел и превозвач. На практика превозвачите са тези, които се нуждаят от услугите на агенти, но няма пречка водачът на плавателен съд, използван за научна цел или за спорт и развлечения също да прибягне до услугите на корабен агент.

²⁴¹ По –подробно Иванов, Г., Морско право, Варна, 1939г. с.70 и сл.

В КТК липсват изисквания, въз основа на които да се определи кое лице може да извършва дейност по предоставяне на корабоплавателни услуги. Законодателният пропуск може да се обясни с обстоятелството, че още преди приемането на КТК агентската дейност се е осъществявала от ДСО „Инфлот”. От една страна търговското представителство и посредничество са абсолютни търговски сделки съгл. чл. 286, ал. 2 във вр. с чл. 1, ал. 1 т. 4 от Търговския закон, за извършването на които на основание чл. 32 и чл. 49 ТЗ се изисква притежаването на търговско качество. От друга страна корабният агент инкасира предплатени и дължими навла и други вземания на корабоприитежателя, разплаща суми, свързани с пребиваването на кораба в пристанищата на Република България. Ето защо може да се направи заключението, че той трябва да е търговец, вписан в търговския регистър. Изискването за притежаването на търговско качество от корабния агент е било уредено още с отм.ЗТК.²⁴² Виждането, че корабният агент следва да е регистриран съгласно изискванията на ТЗ, поражда необходимостта да се изясни въпросът дали за неуредените в раздел първи на глава девета от КТК въпроси може да се прилага ТЗ, глава шеста, раздел втори „Търговско представител“, който е приет значително по-късно от кодекса. В правната литература е застъпено становището, че по правило общата нормативна уредба на търговския посредник не може да намери субсидиарно приложение за специалните посредници, тъй като техният нормативен режим е значително по-подробен.²⁴³ По отношение на корабния агент и посредник това виждане не може да бъде споделено, тъй като уредбата в търговския закон на агентския договор е значително по-подробна (чл.чл.32-48) от тази в КТК (само четири разпоредби). На посредника в ТЗ са посветени три текста пред пет в кодекса. В допълнение чл. 1, ал. 2 КТК предвижда субсидиарното прилагане на действащото българско законодателство спрямо неуредените правоотношения. Така например нормите на кодекса изобщо не уреждат въпросите за възнаграждението на корабния агент.

Със сключването на агентския договор се създава договорно (агентийно) правоотношение, което има за престаия предоставянето на обичайни услуги, свързани с корабоплаването. При извършването на корабоплавателните услуги агентът действа като пряк представител на корабоприитежателя²⁴⁴. Не виждам пречки упълномощаването да бъде съчетано в един акт с агентския договор. Корабоприитежателят е свободен в своята преценка и сам избира лицето, с което да сключи договор за агентирание. По мое мнение при определяне дали дадена услуга е обичайна за корабоплаването или не следва да се ръководим от добрата морска и речна практика, трайните търговски отношения между страните, когато такива съществуват, както и от разпоредбата на чл. 222, ал. 2 КТК.

Ето защо преобладаващото становище в доктрината, че не се имат предвид услугите, възникнали от международноправна обичайна норма, а обикновените услуги по корабоплаването²⁴⁵, включително и действия, които не са сделки, а имат материално – технически характер²⁴⁶ заслужава да бъде подкрепено. Необходимо е обаче тези действия както правни, така и фактически да са във връзка с пристигането, пребиваването или отплаването на кораб на определено пристанище или територия.

Според съдебната практика обичайните агентийски услуги възникват по повод пристигането на кораб, неговият престой и състояние в дадено пристанище и включват разходи за влизане на автомобили, комуникации, такси за преводи, митнически формалности и свободна практика, разни - поща, агентски такси, като дори обхващат и издръжката на

²⁴² За параходните агенти се е изисквало да са с постоянно местожителство в България и да са с регистрирана търговска фирма. Иванов, Г., Морско право, Варна, 1939 г. с. 71.

²⁴³ Стефанов, Г., Търговско право. Обща част, Велико Търново, 2016, с. 396

²⁴⁴ Така и според съдебната практика вж. Решение № 4366/14.10.2013 по гр. д. № 12063/2012 на Районен съд – Варна, Решение № 2225/10.05.2013 по гр. д. № 1972/2012 на Районен съд - Варна

²⁴⁵ Така Кандиларов, Г., Правен режим на услугите, оказвани в морското корабоплаване на НРБ, ГДР, ПНР, СССР, Варна. 1986, с. 33.

²⁴⁶ Пак там с. 34. Дамянов, Ц., И. Иванов, И. Лазаров, Г. Кандиларов, Р. Райков, С. Стефанова, М. Славчев, Б. Христов, Е. Терзиев, Б. Шубеков, Коментар на Кодекса на търговското мореплаване с. 402 сочи, че агентът осъществява серия от правни и фактически действия.

екипажа²⁴⁷. Или това са услуги за доставяне на понтон, хранване с вода и електричество, извършването на маневри и обслужването с подменен екипаж²⁴⁸.

От анализа на чл.222, ал.2, изр.2 КТК може да се направи извод, че на първо място, корабният агент представлява корабоприетеля и капитана на кораба във връзка с всички формалности и действия по пристигането, пребиваването и отплаването на кораба. В тази си част правилото е императивно и не е нужно изрично това да се повтаря в съдържанието на упълномощителната сделка. Достатъчно е да посочи, че дадено лице е корабен агент. Има съдебна практика, в която се признава, че представителната власт на корабния агент се учредява доброволно, но обемът ѝ е законова закрепен²⁴⁹. С важно значение е изясняването на въпроса дали корабният агент е представител на корабоприетеля пред административнонаказващ орган при образувано административнонаказателно производство. Според съдебната практика връчването на акт за установяване на административно нарушение на лице, за което е посочено, че е корабен агент съществено ограничава правото на защита и се изключва приложението на чл.222, ал.2 КТК²⁵⁰. Не винаги обаче е възможно капитанът на кораб да напусне кораба и да се яви за връчването на акта, както пък и не винаги е възможно актосъставителят да се качи на борда на кораб.

По мое мнение не е случайно в чл.222, ал.2 КТК законодателят на два пъти използва израза „всички учреждения и органи“ и „всички формалности и действия“ и затова не е необходимо изрично упълномощаване на корабния агент от наказаното лице по административнонаказателното производство. Не могат обаче да бъдат пренебрегнати аргументите в цитираното решение. Ето защо би било добре *de lege ferenda* в чл.222, ал.2 КТК да се включи допълнението „включително и пред административно наказващ орган“.

В останалата си част, а именно, че корабният агент може да сключва от името и за сметка на корабоприетеля договори – разпоредбата на чл.222, ал.2 КТК е диспозитивна, съдържа овластяване и е нужно това изрично да бъде посочено в пълномощното.

Мнението, че корабният агент може да сключва три вида договори за превоз, за застраховка и за обработка на кораба заслужава да бъде подкрепено²⁵¹. Тази възможност може да доведе до объркването му с друга правно фигура – на корабния мениджър. Но единствено представителната власт на агента *ex lege* е териториално ограничена до района на определено пристанище или територия. При съпоставянето на чл.222 и чл.225а КТК се разкрива, че по – широка по обем е представителната власт на корабния управител, който освен договорите за превоз, застраховка и обработка на товари, може да сключва и други видове договори – трудови, договори, свързани с търговската експлоатация на кораба, за снабдяването му с провизии, горива и масла и др.

Както вече се изясни, корабният агент представлява корабоприетеля пред пристанищните власти, пред всички учреждения и органи на властта. Подобна възможност не е предвидена за корабния управител в чл.225а КТК. Според съдебната практика корабният мениджър не е овластен по силата на закона да представлява корабоприетеля пред органите на държавната власт²⁵².

В кодекса липсват изисквания както към формата на договора, така и към упълномощаването, от което се стига до заключението, че сделките са неформални²⁵³. Корабният агент може да сключва от името на корабоприетеля договори за превоз, за застраховки, за обработка на товари, да подписва коносаменти, т.е може да извършва действия, които са с голям материален интерес. Ето защо възможността за неформално сключване на

²⁴⁷ Решение №189/08.06.2017г. по т.д. №443/2016 на Окръжен съд -Бургас

²⁴⁸ Решение №98/23.01.2014 по т.д.2274/2013 на Окръжен съд Варна

²⁴⁹ Решение №4366/14.10.2013 по тгр.д. №12063/2012 на Районен съд –Варна.

²⁵⁰ Решение №1645/24.06.2013 по АНД №1732/2013 на АС-Варна

²⁵¹ Това е общоприетото становище в доктрината. Така Дамьянов, Ц., цит. коментар ..., с.404, Лазаров, И., Б. Христов, Г. Кандиларов, М. Славчев, Морско право, Варна 1982, с.321.

²⁵² Решение №294/27.04.2016 по т. д. №1784/2015 на Окръжен съд – Варна.

²⁵³ Изоставено е изискването за изрично писмено пълномощно с нотариално заверен подпис или ако е за отделни действия – се дава с писмена или устна декларация пред пристанищната власт. Вж. Иванов, Г., Морско право, Варна, 1939, с.72.

агентския договор и за упълномощаването на агента създават несигурност в оборота. Би било добре да се помисли за усъвършенстване на нормативната уредба. Това може да се постигне като *de lege ferenda* се въведе изискване за писмена форма на договора.

Договорът за агентирание съгласно чл.222, ал.1 КТК е дефинитивно възмезден, като в кодекса липсват правила как се определя възнаграждението. В чл.225 КТК е регламентирано единствено задължението на корабоприитежателя при поискване да предоставя аванси за посрещане разходите, свързани с агентирането на кораба. Правилото е диспозитивно и може по уговорка между страните да отпадне. Вече се изясни, че за начина за определяне на възнаграждението, при липса на клауза в договора, субсидиарно се прилага чл.37 ТЗ.

Особеност на нормативната уредба на договора за агентирание е, че агентът може да действа в полза и на другата договаряща страна. За това е нужно упълномощаване както от другата договаряща страна, така и от корабоприитежателя. По това агентът си прилича брокера. Ето защо освен от корабния мениджър е необходимо корабният агент да се разграничи и от брокера при посредничеството в корабоплаването. Брокерът по дефиниция посредничи за сключване на договор за превоз с кораби, наемане на кораби, влачене и застраховане, като той по нареждане на доверителя може да е упълномощен да сключва договори, да получава и плаща суми от името и за сметка на доверителя. Мнението, че той се ангажира за извършването на отделни поръчки²⁵⁴, че нормативно не е допустимо нареждането за постоянно посредничество²⁵⁵ заслужава да се подкрепи. В противен случай трудно може да се разграничи брокер от корабен агент. Още повече, че брокерът подобно на агента може да бъде упълномощен да сключва договори, да получава и да плаща суми от името и за сметка на доверителя. Неговата дейност не е ограничена в района на определено пристанище или територия.

Всички тези особености дават основание да се подкрепи мнението, че договорът за агентирание е самостоятелен вид договор²⁵⁶.

В заключение може да се посочи, че договорът за агентирание е неформален и възмезден договор, по силата на който корабният агент са задължава да предоставя обичайни корабоплавателни услуги. Липсата на изискване към формата на договора може да доведе до несигурност на оборота. *De lege ferenda* би било добре да се въведе изискване за формата на договора. Корабният агент е представител на корабособственика и капитана във връзка с всички формалности по пристигане, пребиваване и отплаването на кораб и може да сключва три вида договори за разлика от корабния управител, чиято представителна власт е по-широка.

REFERENCES

1. Дамянов, Ц., И. Иванов, И.Лазаров, Г. Кандиларов, Р.Райков, С.Стефанова, М.Славчев, Б.Христов,Е.Терзиева, Б. Шубеков, Коментар на Кодекса на търговско мореплаване, С. ,1982;
2. Иванов, Г., Морско право, Варна, 1939;
3. Лазаров, И., Б. Христов, Г. Кандиларов, М. Славчев, Морско право, Варна 1982;
4. Кандиларов, Г., Правен режим на услугите, оказвани в морското корабоплаване на НРБ, ГДР, ПНР, СССР, Варна. 1986.
5. Стефанов, Г., Търговско право.Обща част, Велико Търново, 2016,

²⁵⁴ Дамянов, Ц., цит. коментар, с.412

²⁵⁵ Лазаров, И., цит. съч., с.331

²⁵⁶ Дамянов, Ц., цит. коментар, с.403